

INFORMACJA DOTYCZĄCA DZIEŁ SZTUKI ODZYSKANYCH W OSTATNICH LATACH

Aleksander Gierymski „Żydówka z pomarańczami”

W listopadzie 2010 r. do Departamentu Dziedzictwa Kulturowego wpłynęła informacja, że w domu aukcyjnym „Kunst & Auktionshaus Eva Aldag” w Buxtehude w Niemczech wystawiony został na sprzedaż obraz Aleksandra Gierymskiego *Żydówka z pomarańczami* stanowiący **stratę wojenną Muzeum Narodowego w Warszawie**.

Dzięki interwencji Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego obraz został wycofany z aukcji. Autentyczność i proveniencja dzieła zostały potwierdzone przez ekspertów z Muzeum Narodowego w Warszawie. W grudniu 2010 r., po uprzedniej analizie możliwości odzyskania obrazu na drodze sądowej, rozpoczęto rozmowy z obecnymi posiadaczami na temat zwrotu dzieła do Polski. Niemiecki adwokat reprezentujący stronę polską uzyskał zapewnienie strony przeciwnej o gotowości polubownego rozstrzygnięcia sporu. Do czasu zakończenia rozmów obraz pozostawał w skrytce bankowej. Istotnym elementem zobowiązań przyjętych przez naszych adwersarzy było pisemne przyrzeczenie, że dzieło Gierymskiego nie zostanie w tym czasie sprzedane osobom trzecim.

Do przełamania impasu w negocjacjach doszło w połowie czerwca 2011 r. Strona przeciwna zdecydowała się na znaczne ustępstwa finansowe.

W lipcu 2011 r. doszło do podpisania umowy pomiędzy adwokatem reprezentującym stronę polską a pełnomocnikiem dotychczasowych posiadaczy. Po potwierdzeniu przez eksperta Muzeum Narodowego tożsamości dzieła, obraz został wydany stronie polskiej i przewieziony do Muzeum Narodowego w Warszawie.

Koszty odzyskania i konserwacji obrazu pokrył Powszechny Zakład Ubezpieczeń SA.
Koszty obsługi prawnej i transportu opłaciło MKiDN.

Anna Bilińska-Bohdanowiczowa „Murzynka”

We wrześniu 2011 r. Departament Dziedzictwa Kulturowego w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego otrzymał informację, że obraz Anny Bilińskiej-Bohdanowiczowej „Murzynka”, **zrabowany w czasie II wojny światowej z Muzeum Narodowego w Warszawie**, odnalazł się w domu aukcyjnym Villa Grisebach w Berlinie. Ekspertyza, wykonana na podstawie oględzin dokonanych na miejscu przez specjalistów z Muzeum Narodowego w Warszawie, potwierdziła autentyczność i proveniencję dzieła. Jednocześnie Departament przygotował wniosek restytucyjny zawierający pełną dokumentację potwierdzającą pochodzenie dzieła.

Pierwotnie dzieło znajdowało się w zbiorach znanego polskiego mecenasa i kolekcjonera sztuki, Dominika Witke-Jeżewskiego, który w 1933 r. przekazał płótno w depozyt do Muzeum Narodowego w Warszawie. 12 kwietnia 1939 r. obraz zakupiono do zbiorów

MNW. Losy obiektu w czasie wojny pozostają nieznane. Można jedynie przypuszczać, że obraz pozostał w muzeum do wybuchu powstania warszawskiego w 1944 roku.

Rozmowy na temat zwrotu obiektu do Polski, prowadzone za pośrednictwem renomowanej kancelarii prawnej, zakończyły się ugodą, zgodnie z którą strona polska wypłaciła rekompensatę dotychczasowemu posiadaczowi dzieła. **Kwota ta została pokryta przez Fundację Bankową im. Leopolda Kronenberga przy City Handlowy.**

Józef Brandt „Czaty”

Obraz należał do zbiorów przedwojennego Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych w Warszawie. Do 1939 r. był eksponowany na stałej ekspozycji w gmachu Zachęty. Na początku listopada 1939 r. został przewieziony do gmachu Muzeum Narodowego w Warszawie, skąd prawdopodobnie został skradziony w czasie powstania warszawskiego przez stacjonujące w gmachu oddziały niemieckie.

16 maja 2012 r. Departament Dziedzictwa Kulturowego został poinformowany, że płótno wystawiono na sprzedaż w domu aukcyjnym Grogan and Company w Bostonie. Na wniosek MKiDN we współpracy z Ambasadą RP w Waszyngtonie wstrzymano sprzedaż obiektu, a do Stanów Zjednoczonych udali się specjaliści. Ich celem było wykluczenie lub potwierdzenie tezy, że obraz zgłoszony na aukcję jest tożsamy z obrazem zrabowanym ze zbiorów MNW .

Ekspertyza bezspornie wykazała, że płótno poddane oględzinom jest dziełem J. Brandta. poszukiwanym przez stronę polską od 1945 r.

W świetle powyższych faktów, **osoba będąca w posiadaniu obrazu podjęła decyzję o jego zwrocie**. Uroczyste przekazanie obrazu na ręce Bogdana Zdrojewskiego, Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego odbyło się 15 czerwca w Ambasadzie RP w Waszyngtonie. W dniu 29 czerwca obraz został oficjalnie **przekazany do Muzeum Narodowego w Warszawie**.

Witold Wojtkiewicz „Orszak”

W grudniu 2011 roku Departament Dziedzictwa Kulturowego i Ambasada RP w Waszyngtonie zostały poinformowane, że w posiadaniu osoby prywatnej w USA znajduje się obraz „Orszak” autorstwa Witolda Wojtkiewicza, uznawany **za stratę wojenną osoby prywatnej - Zofii Suskiej z Kryspinowa**. Na podstawie przedwojennych i współczesnych zdjęć obrazu potwierdzono tożsamość obiektu. Jednocześnie rozpoczęto poszukiwania spadkobierców przedwojennego właściciela.

Do identyfikacji dzieła jako straty wojennej posłużył posiadaczom katalog strat w zakresie malarstwa polskiego wydany przez MKiDN. 8 marca 2012 r. obraz Witolda Wojtkiewicza „Orszak” został zwrócony na ręce, przebywającego w tym czasie z wizytą w Waszyngtonie, ministra Radosława Sikorskiego. MSZ zorganizowało transport obrazu do Polski, a następnie wobec niezakończzonego postępowania spadkowego po przedwojennej właścicielce (ok. kilkunastu osób dziedziczących), **przekazało obraz w depozyt Muzeum Narodowemu w Warszawie**.

Szkoła flamandzka „Szewc”

W lipcu 2012 r. Departament Dziedzictwa Kulturowego otrzymał informację o odnalezieniu na terenie Niemiec obrazu szkoły flamandzkiej przedstawiającego szewca przy pracy, który pochodzić może z **przedwojennych zbiorów wilanowskich**. Obraz znajdował się w kolekcji prywatnej w Coburgu w Niemczech. Wycięte z ram płótno zostało zakupione przez obecnego posiadacza na targu staroci w latach 70. Podczas wizyty w Niemczech, specjaliści z Muzeum w Wilanowie potwierdzili, że przedstawiony do oględzin obiekt jest tożsamy z obrazem utraconym w czasie II wojny światowej.

Obraz znajdował się w galerii wilanowskiej co najmniej od poł. XIX w. Został zrabowany prawdopodobnie w pod koniec 1944 lub na początku 1945 r. W Muzeum pozostała jedynie pusta rama z umieszczoną na odwrocie informacją, że dzieło zaginęło w czasie II wojny światowej. Obraz został uwzględniony w spisach strat wojennych opracowanych przez muzeum w l. 60. oraz zarejestrowany w bazie danych dóbr kultury utraconych w wyniku II wojny światowej prowadzonej przez Departament Dziedzictwa Kulturowego MKiDN.

Na podstawie dokumentacji przesłanej przez DDK, **osoba będąca w posiadaniu obrazu podjęła decyzję o jego zwrocie**. Uroczyste przekazanie obrazu odbyło się w październiku 2012 r.

Wojciech Gerson „Odpoczynek w szałasie tatrzańskim”

W 2003 roku prywatna osoba z RPA wstawiła do domu aukcyjnego Sotheby's w Londynie obraz Wojciecha Gersona. Dzieło udało się wycofać z aukcji, która miała się odbyć w styczniu 2004 roku.

Obraz należał do kolekcji Leopolda Kronenberga, po którego śmierci w 1878 roku, stał się własnością jego spadkobierców. Kronenbergowie byli jedną z najbardziej zasłużonych rodzin warszawskich przemysłowców i finansistów. Najwybitniejszym przedstawicielem był Leopold Kronenberg, bankier i przemysłowiec, filantrop. Już w 1863 roku nabył on obraz Gersona do swojej kolekcji dzieł sztuki. Podobnie jak znaczna część zbiorów rodziny Kronenbergów obraz zaginął w czasie II wojny światowej.

Działania restytucyjne początkowo prowadzone przez MSZ zostały ostatecznie przejęte przez MKiDN. Zgodnie z przedstawioną przez Departament Dziedzictwa Kulturowego w MKiDN propozycją kompromisowego rozwiązania, **obraz zakupiła Fundacja Kronenberga przy Citi Handlowy.**

Pod koniec 2009 roku obraz został przetransportowany do Polski na koszt Fundacji i umieszczony w siedzibie Banku Citi Handlowy przy ul. Senatorskiej. **Decyzją zarządu Banku oraz władz Fundacji 1 czerwca 2010 roku *Odpoczynek w szałasie tatrzańskim* Wojciecha Gersona został przekazany na Zamek Królewski w Warszawie.**

Julian Fałat „Naganka na polowaniu w Nieświeżu” i „Przed polowaniem w Rytwianach”

Dwa obrazy Juliana Fałata, **utracone w czasie II wojny światowej przez warszawskie Towarzystwo Zachęty Sztuk Pięknych w Warszawie**, zostały wystawione w 2006 r. na sprzedaż w nowojorskich domach aukcyjnych, a następnie wycofane z aukcji na wniosek MKiDN za pośrednictwem Konsulatu Generalnego RP w Nowym Jorku. Przeprowadzone ekspertyzy i dokumentacja zebrana przez Departament Dziedzictwa Kulturowego w MKiDN nie pozostawiały wątpliwości co do proveniencji obrazów.

Po 4 latach trudnych negocjacji prowadzonych przez Ministerstwo, a także za pośrednictwem amerykańskiej kancelarii prawnej, **nawiązana została współpraca z amerykańską federalną agencją dochodzeniową, obecnie Homeland Security Investigation (HSI)**. W dniu 14 grudnia 2010 r. obrazy zostały zajęte przez HSI i umieszczone w depozycie agencji, gdzie miały pozostać do czasu ostatecznego rozstrzygnięcia sprawy.

W związku z kolejnymi wnioskami dotychczasowej posiadaczki, sąd w Nowym Jorku odraczał terminy przedstawienia dowodów legalnego nabycia obrazu. Wobec niedostarczenia takich dowodów, w dniu 3 sierpnia 2011 sąd podjął ostateczną decyzję na mocy której obiekty mogły zostać zwrócone do Polski.

Obrazy zostały przekazane stronie polskiej podczas wizyty Prezydenta Bronisława Komorowskiego w Stanach Zjednoczonych. Ze względu na szczególną rolę, jaką w pomyślnym zakończeniu sprawy odegrali agenci ICE (przemianowanej na HSI), p. Bonnie Goldblatt i p. Lennis Barrois Jr., zostali odznaczeni honorowymi odznakami „Zasłużony dla Kultury Polskiej”.

J. Fałat Naganka na polowaniu w Nieświeżu

Akwarela *Naganka na polowaniu w Nieświeżu* (na zdjęciu po lewej), znana również pod tytułem *Polowanie w Nieświeżu*, należy do większej grupy obrazów Fałata związanych z polowaniami w białoruskich lasach należących do książąt Radziwiłłów. Obraz posiada

wysoką, galeryjną wartość artystyczną, a przez specjalistów określany jest jako przełomowy w twórczości artysty. Pierwszym właścicielem obrazu był Ludwik Norblin, który w 1914 roku przekazał go (wraz z 11 innymi obrazami) do Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych w Warszawie, gdzie dzieło znajdowało się do wybuchu II wojny światowej.

J. Fałat *Przed polowaniem w Rytwianach*

Obraz należy do najbardziej popularnej tematyki twórczości Fałata. Jego powstanie ma związek z pobytem artysty w majątku hr. Potockich na kielecczyźnie, który miał miejsce w II połowie l. 90. XIX w. W 1904 r. płótno zakupiono do zbiorów Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych w Warszawie. W 1939 r., po zajęciu budynku Zachęty przez Niemców, obraz przewieziono do Muzeum Narodowego w Warszawie. Zaginął prawdopodobnie w 1944 r. W zbiorach Muzeum zachowała się jego oryginalna, ozdobna rama.

Friedrich Philip Reinhold „Studium olejne – Chmury”

Obraz Friedricha Philippa Reinholda „Chmury” od lipca 1935 r. **należał do zbiorów dawnego Śląskiego Muzeum Sztuk Pięknych we Wrocławiu.** W czerwcu 1942 r. Niemcy

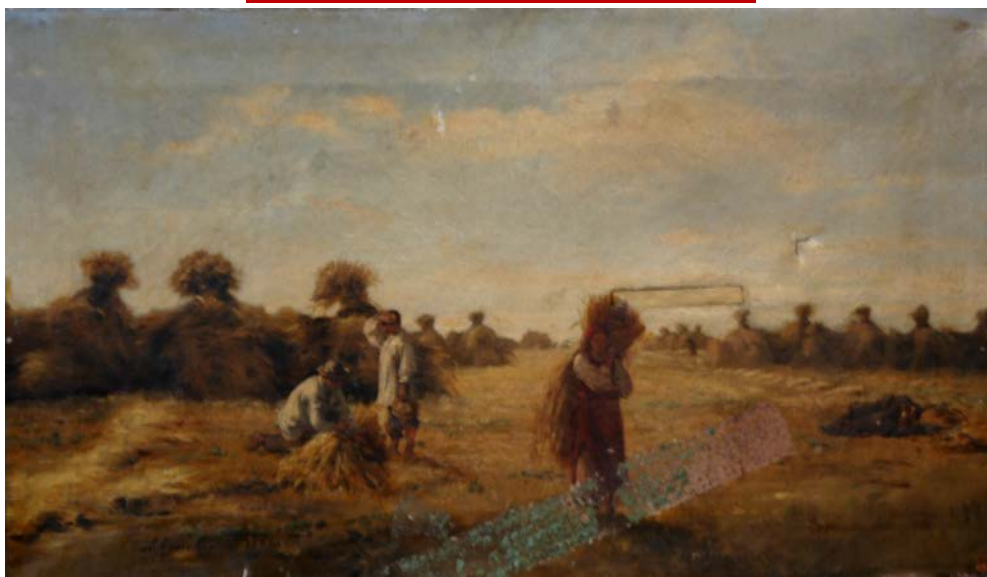

zaczęli przenosić zbiory muzealne i kościelne z Wrocławia do kilku prowizorycznych składnic. Jak wynika z zachowanych list wywozowych, obraz Reinholda trafił do składnicy w Kamieńcu w powiecie ząbkowickim. Prawdopodobnie został stamtąd skradziony przez Rosjan na początku 1946 r. Do stycznia 2008 r. powojenne losy obrazu pozostawały nieznane.

Z informacji przekazanych przez Interpol wynika, że od początku lat. 90. obraz znajdował się w prywatnej kolekcji na terytorium Francji, dokąd został zakupiony w galerii narodowej w Moskwie. Na początku 2008 r. obraz pojawił się na francuskim rynku antykwarycznym.

Z uwagi na brak możliwości wszczęcia oficjalnej procedury restytucyjnej, Departament Dziedzictwa Kulturowego podjął rozmowy z obecnym posiadaczem dzieła. W wyniku przeprowadzonych negocjacji i wypłaceniu rekompensaty, **obraz został przekazany do zbiorów Muzeum Narodowego we Wrocławiu.**

Aleksander Mroczkowski „W żniwa”

W listopadzie 2007 roku Art Loss Register Ltd (dalej: ALR) poinformowało Departament, że osoba prywatna z USA za pomocą ALR poszukiwała informacji dotyczących obrazu Aleksandra Mroczkowskiego „W żniwa” z 1882 r. Płótno okazało się polską stratą wojenną, **przed wojną należącą do Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych w Warszawie (TZSP).** Według wyjaśnień posiadacza obraz został **nabyty wiele lat temu na „garażowej” wyprzedaży.**

Ze zgromadzonej dokumentacji wynikało, że obraz w 1913 roku został podarowany TZSP przez dr Stanisława Hassewicza. Trzykrotnie pojawiał się on w przedwojennych katalogach TZSP. Nie znane są wojenne losy obrazu, niemniej najprawdopodobniej obraz zaginął jeszcze na początku wojny z gmachu Zachęty.

Po decyzji posiadacza obrazu o zwrocie płótna stronie polskiej, w kwietniu 2008 roku obraz został przetransportowany do kraju i **przekazany do Muzeum Narodowego w Warszawie**

Melchior Hondecoeter „Martwa natura z ptakami”

W 2009 r. do zbiorów polskich powrócił obraz Melchiora Hondecoetera pod tytułem *Martwa natura z ptakami*. **Obraz pochodzi z kolekcji dzieł sztuki gdańskiego kupca i kolekcjonera, Jacoba Kabruna (1759-1814), który zapisem testamentowym przekazał swoje zbiory rodzinnemu miastu.**

Wybuch II wojny światowej nie zagroził bezpośrednio bezpieczeństwu zbiorów. Dopiero załamanie się frontu wschodniego spowodowało podjęcie przez niemieckich muzealników decyzji o ewakuacji zbiorów. Można przypuszczać, że obraz Hondecoetera, jak wiele innych dzieł sztuki z tego rejonu, został przewieziony w głąb Niemiec do miejscowości Gotha lub w okolice Halle. Późniejsze losy obrazu pozostają nieznane.

W 2008 r. Muzeum Narodowe w Gdańsku poinformowało Departament Dziedzictwa Kulturowego o odnalezieniu we Francji obrazu Hondecoetera. Następnie pracownicy Muzeum udali się do Francji, w celu sporządzenia dokumentacji konserwatorskiej, która potwierdziła autentyczność płótna. Sprawa została przekazana do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, gdzie przygotowany został wniosek restytucyjny.

W wyniku przeprowadzonych negocjacji ustalono sumę rekompensaty. **Dzięki wsparciu finansowemu Samorządu Województwa Pomorskiego obraz powrócił do zbiorów gdańskich.**

Jan W. Chelmiński „Żandarm”

W dniu 29 stycznia 2009 roku do Polski powrócił obraz Jana Władysława Chelmińskiego pod tytułem *Żandarm*. Obraz należy do cyklu *Wojsko Księstwa Warszawskiego* obejmującego 48 obrazów namalowanych na początku XX wieku.

W 1914 roku obrazy przekazane zostały przez Rolanda Knoedlera, szwagra artysty, do Muzeum Narodowego w Warszawie. W 1920 roku cykl trafił jako depozyt do nowo powstałego **Muzeum Wojska w Warszawie** (obecne Muzeum Wojska Polskiego), gdzie znajdował się do momentu wybuchu II wojny światowej.

Obraz odnalazł się w zbiorach Heleny i Tadeusza Kwiatkowskich w USA. W wyniku prowadzonych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego rozmów, posiadaczka postanowiła zwrócić obraz po dokonaniu odpowiedniej ekspertyzy. W czerwcu 2008 roku na zlecenie Ministerstwa rzeczoznawca z zakresu historii sztuki dokonał analizy obrazu, w której jednoznacznie potwierdzono autentyczność i pochodzenie obiektu. Na podstawie tych ustaleń Pani Helena Kwiatkowska przekazała obraz do Konsulatu Generalnego RP w Nowym Jorku.

W dniu 13 lutego 2009 r. obraz został przekazany z MKiDN do Muzeum Narodowego w Warszawie, a następnie 19 marca trafił do Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie.

Jan Matejko „Portret Karola Podlewskiego”

Portret Karola Podlewskiego namalowany został przez Jana Matejkę na zamówienie Marii Mierzejewskiej latem 1882 r., podczas pobytu artysty w Krzesławicach. **Do zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie obraz zakupiono 11 marca 1925 r.** Do wybuch Powstania Warszawskiego pozostawał on prawdopodobnie w budynku Muzeum Narodowego, gdyż jeszcze w 1944 widziany był, wraz z innymi eksponatami, w skrzyni użytej do budowy barykady przy jego wejściu. Po wojnie obiekt uznany został za zaginiony.

Losy obrazu pozostawały nieznane aż do marca 2006 r., kiedy to z Departamentem ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego skontaktowała się osoba zamieszkała na stałe w Stanach Zjednoczonych, która poinformowała Departament, że jest w posiadaniu obrazu, który figuruje na stronie internetowej MKiDN prezentującej straty kultury polskiej. **Po dostarczeniu za pośrednictwem Ambasady RP w Waszyngtonie odpowiedniej dokumentacji i potwierdzeniu proveniencji dzieła, posiadacz zdecydował się przekazać obraz prawowitemu właścicielowi - Muzeum Narodowemu w Warszawie.**

XVII-wieczna monstrancja retabulowa z kościoła pw. św. Jana Chrzciciela w Sadłowie

Monstrancja **stanowiła własność parafii w Sadłowie** od XVII wieku. W czerwcu 1999 r. została skradziona z kościoła i od tego momentu była poszukiwana przez stronę polską.

W 2006 r. monstrancja została odnaleziona w Galerie Neuse w Bremie. W wyniku mediacji właściciele Galerie Neuse zgodzili się nieodpłatnie zwrócić zabytek. **Uroczyste przekazanie monstrancji z udziałem biskupa plockiego Piotra Libery odbyło się w październiku 2012 r. w MKiDN.**

Aplika z głową Meduzy, pochodząca z Łazienek Królewskich w Warszawie

W maju 2009 r. w domu aukcyjnym Sotheby's w Londynie została wystawiona na sprzedaż aplika (świecznik ścienny), co do której istniało podejrzenie, że pochodzić może z Łazienek Królewskich w Warszawie.

Dokumentacja, zgromadzona przez Departament Dziedzictwa Kulturowego jednoznacznie potwierdzała, że **przed II wojną światową zabytek należał do wyposażenia Pałacu na Wodzie**. Wykonane we Francji świeczniki ozdobiły Salę Jadalną zwaną Stołową oraz Salę Salomona. O proveniencji aplik świadczyło między innymi ich oznakowanie: umieszczona pod koroną litera „M” będąca inicjałem cara Mikołaja I oraz litera „Ł” odnosząca się do samej rezydencji.

Zgromadzony materiał dowodowy został przedstawiony stronie przeciwnej w formie wniosku restytucyjnego uzupełnionego o ekspertyzę sporządzoną podczas oględzin dzieła.

W listopadzie 2010 r. dom aukcyjny Sotheby's poinformował Departament, że osoba, która w 2009 r. wstawiła aplikę na aukcję uznała roszczenia Rządu Polskiego i zdecydowała się zwrócić zabytek prawowitemu właścicielowi. **W dniu 23 maja 2011 roku aplika powróciła do Łazienek.**